

Ný lög um Seðlabanka Íslands

Ný lög um Seðlabanka Íslands tóku gildi 23. maí 2001 og komu í stað laga frá árinu 1986. Nýju löggin fela í sér veigamiklar breytingar. Þau einfalda og skýra markmið bankans, tryggja honum fullt sjálfstæði til þess að beita tækjum sínum og auka fjárhagslegt sjálfstæði hans. Þá fela þau einnig í sér skýrari ákvæði um gagnsæi og reikningsskil bankans gagnvart stjórnvöldum og almenningi.

1. Inngangur

Undir lok ársins 2000 skipaði forsætisráðherra nefnd til þess að endurskoða lög um Seðlabanka Íslands. Í erindisbréfi hennar sagði meðal annars: „Núgildandi lög um Seðlabanka Íslands eru að stofni til frá árinu 1986. Frá þeim tíma hafa orðið miklar breytingar á íslenskum og alþjóðlegum fjármagnsmarkaði. Því er nú nauðsynlegt að laga löggjöf um Seðlabankann að þessum breyttu aðstæðum. Endurskoðun laganna þarf að ná til allra þátta í starfsemi bankans og stjórnkerfi.“ Í nefndina voru skipaðir Ólafur Davíðsson ráðuneytisstjóri í forsætisráðuneyti, formaður, alþingismennirnir Sighvatur Björgvinsson, Steingrímur J. Sigfússon og Vilhjálmur Egilsson og Jón Sigurðsson framkvæmdastjóri. Ritari nefndarinnar var Skarphéðinn Steinarsson í forsætisráðuneyti. Ingimundur Friðriksson aðstoðarbankastjóri Seðlabankans starfaði með nefndinni.

Nefndin lauk störfum 23. mars 2001. Í henni var samstaða um öll atriði frumvarpsins. Í skilabréfi hennar sagði meðal annars: „Við umfjöllun í nefndinni komu fram margvísleg sjónarmið um helstu þætti málsins en nefndin er sammála um þær tillögur sem gerðar eru í meðfylgjandi frumvarpi.“ Frumvarpið var lagt fram á Alþingi eins og það kom frá nefndinni. Það var afgreitt nánast óbreytt sem lög frá Alþingi í maí. Löggin tóku gildi 23. maí sem lög nr. 36/2001. Þau eru birt í heild í viðauka í lok greinarinnar.

Í greinargerðinni sem fylgdi frumvarpinu til laga um Seðlabanka Íslands var m.a. vitnað til breytinga á seðlabankalöggjöf í öðrum löndum á undanförunum

árum og því lýst að megininkenni þeirra hefði verið að markmið bankanna hefðu verið einfölduð, sjálfstæði bankanna til að beita tækjum sínum í peningamálum aukið og ríkari kröfur gerðar um gagnsæi peningastefnunnar og starfsemi bankanna og reikningsskil þeirra gagnvart stjórnvöldum og almenningi. Þá hefði verið tekið fyrir aðgang ríkissjóðs að fjármögnun í seðlabankanum þar sem hann hefði verið heimill. Síðast en ekki síst hefðu gjarnan verið gerðar veigamiklar breytingar á fyrirkomulagi yfirstjórnar bankanna sem m.a. hefðu í sumum tilvikum falið í sér stofnun sérstakra peningastefnuneftanda sem veitt væri ákvörðunarvald í peningamálum og þyrftu að gera rækilega grein fyrir ákvörðunum sínum á opinberum vettvangi. Í einföldun markmiðssetningar bankanna hefði falið að peningastefnunni hefði yfirlétt verið falið eitt meginverkefni, þ.e. að stuðla að verðstöðugleika þar sem verðstöðugleiki þýðir lítil mæld verðbólga, í iðnríkjunum t.d. á bilinu frá 1% til 3%. Sums staðar væri seðlabönkunum sjálfum falið að skilgreina meginmarkmiðið en annars staðar væri það sett af ríkisstjórn eða í samvinnu ríkisstjórnar og seðlabanka. Annað algengt markmið seðlabanka væri að stuðla að öryggi fjármálakerfisins, þar með talið öryggi greiðslukerfa. Þetta viðfangsefni hefði orðið æ umfangsmeira í starfsemi margra seðlabanka á undanförunum árum enda talið nauðsynlegt í kjölfar þess að hömlum var létt af fjármagnshreyfingum á milli landa. Á alþjóðavettvangi hefði verið lögð mjög vaxandi áhersla á virkt eftirlit með fjármálastarfsemi og virka yfirsýn yfir ýmsa áhættuþætti í fjármálakerfinu og í þjóðarbúskapnum í því skyni að leitast við að koma í veg fyrir alvarleg aföll.

Helstu breytingar sem felast í nýjum lögum um Seðlabanka Íslands eru að starfsemi bankans er sett skýrt markmið um að tryggja stöðugt verðlag. Heimilt er með samþykki forsætisráðherra að skilgreina það markmið nánar með tölusettu markmiði um verðbólgu. Bankinn hefur hins vegar fullt sjálfstæði í ákvörðunum um hvernig markmiðinu verður náð með beitingu þeirra stjórnækja sem hann hefur til umráða. Ríkisstjórnin mun eftir sem áður ákveða gengisstefnuna, þó í samræmi við meginmarkmið laganna um stöðugt verðlag. Lögin kveða svo á að þrjár bankastjórnar sitji í bankastjórn Seðlabankans og að ákvörðunarvald í peningamálum verði í höndum hennar. Bankastjórnin mun ein taka ákvörðun um beitingu stjórnækja bankans í stað þess að eiga um það samráð við ráðherra. Þá er skipunartími bankastjóra lengdur úr fimm árum í sjö en fjöldi skipunartímabíla takmarkaður. Ráðherra skipar bankastjóra og formann bankastjórnar sérstaklega. Einnig er kveðið á um fjölgun í bankaráði og að það kjósi sér sjálft formann úr eigin röðum. Hlutverk þess eflist nokkuð í nýjum lögum. Ríkissjóði er nú óheimilt að taka lán í bankanum. Þá er kveðið svo á að bankastjórn setji starfsreglur um undirbúning, rökstuðning og kynningu ákvarðana sinna í peningamálum og að opinberlega skuli gerð grein fyrir slíkum ákvörðunum og forsendum þeirra. Með þessu er stuðlað að faglegum vinnubrögðum og frekara gagnsæi stefnunnar í peningamálum. Nauðsynlegt þótti að styrkja eiginfjárstöðu bankans og gera lög þá kleift.

2. Meginefni nýrra laga

Í því sem hér fer á eftir verður stuttlega greint frá ýmsum helstu atriðum hinna nýju laga og meginbreytingum frá fyrri lögum.

Markmið peningastefnunnar

Í fyrri lögum var hlutverk Seðlabankans og markmið margþætt og ekki var endilega innbyrðis samræmi á milli einstakra atriða. Í nýju lögunum er markmiðsetning bankans mun einfaldari. Kveðið er svo á að meginmarkmið bankans sé að stuðla að stöðugu verðlagi og að með samþykki forsætisráðherra sé Seðlabankanum heimilt að lýsa yfir tölulegu markmiði um verðbólgu. Seðlabankinn skuli stuðla að framgangi stefnu ríkisstjórnarinnar í efnahagsmálum enda telji hann það ekki ganga gegn meginmarkmiði

sínu um að stuðla að stöðugu verðlagi. Með þessu ákvæði, sem er í 3. grein laganna, má segja að lögfest hafi verið það sem fólst í sameiginlegri yfirlýsingu ríkisstjórnarinnar og Seðlabankans 27. mars 2001 um upptöku verðbólgu markmiðs og afnám vikmarka gengisins. Samkvæmt greininni er það forsætisráðherra sem í raun setur hið tölulega verðbólgu markmið sem Seðlabankanum er síðan falið að beita tækjum sínum til þess að ná. Greinin felur með öðrum orðum í sér að bankinn fær svokallað tækja-sjálfstæði en ekki markmiðssjálfstæði enda þótti við gerð frumvarpsins eðlilegra að setning markmiðsins sjálfs yrði í höndum ráðherra.

Í greinargerðinni sem fylgdi frumvarpinu sagði að stöðugt verðlag hefði verið valið meginmarkmið peningastefnunnar þar sem verðbólga væri fyrst og fremst peningalegt fyrirbrigði. Margt gæti valdið tímabundinni verðbólgu. Viðvarandi verðbólga væri hins vegar afleiðing ófullnægjandi aðhalds í peningamálum. Til langs tíma hefði stefnan í peningamálum því áhrif á verðlag en síður á hagvöxt og atvinnu. Þar sem seðlabankar hefðu í aðalatriðum aðeins eitt stjórnækki, þ.e. vexti, og gætu því aðeins náð einu þjóðhagslegu markmiði til langs tíma væri eðlilegt að meginmarkmið peningastefnunnar væri stöðugt verðlag. Þetta þýddi ekki að markmiðið um stöðugt verðlag væri mikilvægara en t.d. markmið um fulla atvinnu, heldur einfaldlega að það væri í eðli hinna peningapólitísku stjórnækja að þau hentudu betur til að hafa áhrif á verðlag. Tilgangslítið væri að setja peningastefnunni markmið sem hún gæti ekki náð. Reynsla gæfi einnig til kynna að slík markmiðssetning gæti leitt til verri árangurs í stjórn peningamála en ella. Með verðstöðugleika gætu peningamálin með framsýnni stefnumótun lagt sitt af mörkum til að stuðla að stöðugu efnahagsumhverfi sem væri undirstaða vaxtargetu hagkerfisins til langs tíma.

Að sama skapi hefur skilningur vaxið á nauðsyn þess að festa stefnu verðstöðugleika í lög. Með því ávinnt að mun erfiðara verður að víkja frá stöðugleikastefnu í peningamálum fyrir skammtímahagsmunum. Heppilegast til þess að ná þessu markmiði hefur gjarnan verið talið að gefa seðlabönkum með formlegum hætti fullt og óskorað vald til þess að beita stjórnækjum sínum í því skyni að ná meginmarkmiðinu um stöðugt verðlag. Bankarnir þurfi ekki að hlíta fyrirskipunum ríkisstjórnar eða ráðherra

um aðgerðir í peningamálum sem ganga gegn því markmiði (sjá grein Þórarins G. Péturssonar, 2000).

Eins og áður hefur komið fram felst ekki í þessu að seðlabanki taki einn ákvörðun um hvert eigi að vera hið endanlega markmið peningastefnunnar. Í greinargerðinni með frumvarpinu sagði að sú ákvörðun væri betur komin í höndum lýðræðislega kjörinna fulltrúa þjóðarinnar að því tilskildu að markmiðin sem kjörin stjórnvöld setja seðlabankanum séu þannig að þeim verði náð með stjórnækjum hans og að þau séu sett fyrir opnum tjöldum.

Í 4. grein laganna er kveðið svo á að Seðlabankinn skuli sinna viðfangsefnum sem samrýmast hlutverki hans sem seðlabanka, svo sem að varðveita gjaldeyrisvarasjóð og að stuðla að virku og öruggu fjármálakerfi, þar með talið greiðslukerfi í landinu og við útlönd. Í greinargerð með frumvarpinu kom fram að fremur en að telja upp hin ýmsu viðfangsefni bankans hefði nefndin valið þá leið að kveða almennt á um þau og að bankinn skyldi sinna þeim viðfangsefnum sem samrýmast hlutverki hans. Ástæða hefði þó þótt til að tilgreina sérstaklega varðveislu gjaldeyrisvarasjóðs og að bankinn skyldi stuðla að virku og öruggu fjármálakerfi, þar með talið greiðslukerfi í landinu og við útlönd. Þessi viðfangsefni hefðu verið valin sérstaklega vegna þess að þau eru einkar mikilvæg í starfi seðlabanka. Viðfangsefni flestra seðlabanka sé að varðveita gjaldeyrisvarasjóð þjóðarinnar en hlutverk hans er meðal annars að tryggja fjárhagslegt öryggi út á við. Virkt og öruggt fjármálakerfi væri nefnt sérstaklega og væri það í samræmi við aukna áherslu sem lögð væri á það í seðlabönkum flestra landa að stuðla að öryggi fjármálakerfisins, þ.e. að tryggja fjármálastöðugleika. Þetta er vaxandi viðfangsefni í Seðlabanka Íslands og rétt þótti að kveða sérstaklega á um það í lögnum.

Útgáfa seðla og myntar

Sá kafli laganna sem fjallar um útgáfu seðla og myntar er óbreyttur frá fyrri lögum. Hann kveður á um einkarétt Seðlabanka Íslands til þess að gefa út peningaseðla og láta slá og gefa út mynt.

Innlend viðskipti

Í III. kafla laganna sem fjallar um innlend viðskipti Seðlabankans eru ýmis mikilvæg nýmæli. Í 7. grein er meðal annars kveðið á um heimild Seðlabankans til þess að vera svokallaður lánveitandi til þrautavara

eða örþrífalánveitandi (e. lender of last resort). Ákvæði þessa efnis var ekki í fyrri lögum. Í athugasemdum við greinina sagði að þegar sérstaklega standi á og Seðlabankinn telji þess þörf til að varðveita traust á fjármálakerfi landsins geti hann veitt lánastofnunum í lausafjávanda ábyrgðir eða önnur lán en þau sem falla undir regluleg viðskipti og gegn öðrum tryggingum en venja er eða öðrum skilyrðum sem bankinn setur. Þetta þýðir að þegar bankinn metur það svo að fyrirgreiðsla hans sé nauðsynleg til þess að ekki skapist ótti um öryggi fjármálakerfisins eða möguleiki á keðjuverkun vegna erfiðleika einnar stofnunar getur hann gripið inn í til þess að fleyta viðkomandi stofnun tímabundið yfir þá erfiðleika sem hún kann að hafa ratað í. Sérstaklega var tekið fram að þetta gildi um lausafjávanda einstakra stofnana. Það þýðir að Seðlabankinn kemur ekki til aðstoðar með sérstakri fyrirgreiðslu til þess að efla eiginfjárstöðu stofnana sem lenda í vanda. Hann veitir með öðrum orðum ekki gjaldþrota lánastofnunum eða stofnunum með eiginfjárstöðu undir löglegum mörkum fyrirgreiðslu til þess að forða þeim frá gjaldþroti eða gera þeim kleift að uppfylla skilyrði laga um lágmarks eigið fé. Í slíkum tilvikum verður að koma til nýtt eigið fé.

Seðlabankinn má því aðeins veita sérstaka fyrirgreiðslu ef sýnt þykir að viðkomandi stofnun eigi við lausafjávanda en ekki eiginfjávanda að stríða. Sem fyrr segir getur fyrirgreiðsla Seðlabankans annars vegar falist í því að hann veiti ábyrgð á skuldbindingum þeirra lánastofnana sem í hlut eiga eða veiti þeim lán með sérstökum kjörum og þá hugsanlega gegn öðrum tryggingum en venja er að krefjast í reglulegum viðskiptum við bankann. Það verður Seðlabankans að meta tryggingarnar sem hér um ræðir og geta þær meðal annars verið önnur skuldabréf í eigu viðkomandi stofnunar en þau sem uppfylla skilyrði sem Seðlabankinn setur um reglubundin viðskipti eða fasteignir eða aðrar eignir viðkomandi lánastofnunar. Þá getur einnig komið til álita að bankinn krefjist breytinga á starfsemi viðkomandi stofnunar, til dæmis breytinga á yfirstjórn, sem skilyrði fyrir fyrirgreiðslu. Erfitt getur reynst að greina á milli lausafjávanda og víðtækari vanda stofnunar þegar upp koma vandamál af því tagi sem ákvæði greinarinnar beinast að. Af sjálfu sér leiðir að Seðlabankinn mun eiga náð samstarf og samráð við Fjármálaeftirlitið við lausn þess vanda sem upp kann að hafa komið.

Þess má geta að ákvæði hliðstæð því sem hér um ræðir eru í lögum fjölmargra seðlabanka og þykja nauðsynleg sem varnagli fyrir fjármálakerfið. Rök sem færð hafa verið gegn því að ákvæði þessa efnis skuli vera í seðlabankalögum eru einkum þau að með því sé skapaður svokallaður freistnivandi (e. moral hazard) sem geri lánastofnanir áhættusæknari en þær myndu ella verða í trausti þess að seðlabanki komi þeim til bjargar ef á bjátar. Það er þó talið vega þyngra að seðlabankar hafi með þessum hætti möguleika á að forða því að lausafjárerfiðleikar einnar stofnunar stofni fjármálakerfinu í heild í tvísýnu. Í þessu sambandi má einnig nefna að alþjóðleg láns- hæfismatsfyrirtæki leggja upp úr ákvæðum af þessu tagi. Það verður því að mæta freistnivandanum með öðrum hætti. Þar kemur til öflugt fjármálaeftirlit og skilaboð um að þótt fjármálastofnunum kunni að verða bjargað úr vandræðum eigi ekki það sama við um yfirstjórn og eigendur. Séu skilaboðin skýr og trúverðug hafa stjórnendur fjármálastofnana þannig hvata til að gæta öryggis í rekstri þeirra þrátt fyrir ákvæði í seðlabankalögum um heimild til lánveitinga til þrautavara.

Í 16. grein laganna er mikilvægt nýmæli sem kveður svo á að Seðlabankanum sé óheimilt að veita ríkissjóði, sveitarfélögum og ríkisstofnunum öðrum en lánastofnunum lán. Í fyrri lögum voru engar takmarkanir á aðgangi ríkissjóðs að skammtímalánum í Seðlabankanum. Á árinu 1992 sömdu fjármálaráðherra og Seðlabankinn um að ríkissjóður hætti að yfirdraga reikninga sína í bankanum og myndi þaðan í frá mæta fjárþörf sinni með uppboðum á ríkisverðbréfum á markaði. Við endurskoðun seðlabankalaga víða um heim á undanförunum árum hefur sem fyrir segir ein mikilvæg breyting falist í að loka fyrir aðgang ríkissjóðs að lánum í seðlabönkum þar sem hann hefur á annað borð verið til staðar. Þetta hefur þótt nauðsynlegur þáttur í að tryggja fjárhagslegt sjálfstæði seðlabankanna og stuðla að eðlilegri vaxtamyndun auk þess að koma í veg fyrir þensluhvetjandi fjármögnun á ríkissjóði. Með breytingunni sem gerð var á þessu ákvæði laganna var staðfestur með lögum sá mikilvægi áfangi sem náðist með samkomulagi fjármálaráðherra og Seðlabankans 1992.

Þrátt fyrir þetta ákvæði veita lög Seðlabankanum heimild til að kaupa á verðbréfamarkaði verðbréf sem gefin eru út af ríkissjóði, sveitarfélögum og ríkisstofnunum í þeim tilgangi að ná markmiðum

sínum í peningamálum. Kaup á verðbréfum þessara aðila með þessum hætti skulu ekki teljast lán samkvæmt þeim ákvæðum sem þegar hefur verið lýst.

Gengismál

Ákvæðin um gengismál voru einfölduð frá fyrri lögum. Í 18. grein laganna segir að Seðlabankinn ákveði að fengnu samþykki forsætisráðherra hvaða stefna skuli gilda um ákvörðun á verðgildi íslensku krónunnar gagnvart erlendum gjaldmiðlum. Í greinargerð með frumvarpinu sagði meðal annars að þetta væri í samræmi við fyrri Seðlabankalög en bæri einnig að skilja í samræmi við meginmarkmið bankans um að stuðla að stöðugu verðlagi. Gengisstefnan geti með öðrum orðum ekki orðið önnur en sú sem samrýmist meginmarkmiði stefnunnar í peningamálum.

Bankastjórn

Nokkrar breytingar voru gerðar á kafla laganna um stjórnskipulag bankans. Eftir sem áður sitja þrír bankastjórar í bankastjórn Seðlabanka Íslands og er einn þeirra formaður bankastjórnar. Í 23. grein segir að bankastjórn beri ábyrgð á rekstri bankans og fari með ákvörðunarvald í öllum málefnum hans sem ekki eru öðrum falin með lögnum. Þetta þýðir að ákvörðunarvald í peningamálum er í höndum bankastjórnar og hennar einnar. Í lögnum er kveðið svo á að forsætisráðherra skipi bankastjóra Seðlabankans til sjö ára í senn og að ekki verði heimilt að skipa þá oftari en tvisvar, eða samtals í 14 ár. Forsætisráðherra skipar formann bankastjórnar Seðlabankans. Ekki er skylt að auglýsa þessi embætti laus til umsóknar. Samkvæmt fyrri lögum skipaði ráðherra bankastjóra Seðlabankans að fenginni umsögn bankaráðs. Bankaráð leikur ekki lengur neitt hlutverk við skipun bankastjóra. Samkvæmt fyrri lögum kusu bankastjórar Seðlabankans einn úr sínum hópi til þess að vera formaður bankastjórnar til þriggja ára í senn. Sem fyrir segir skipar nú forsætisráðherra formann bankastjórnar sérstaklega. Í lögnum er jafnframt heimild til þess að setja bankastjóra tímabundið ef bankastjóri forfallast þannig að bankastjórn sé jafnan fullskipuð.

Í athugasemdum með frumvarpinu kom fram að í nefndinni sem samdi frumvarpið hefði verið rætt nokkuð hvort breyta ætti stöðuheitum á þann veg að oddviti bankastjórnar yrði kallaður aðalbankastjóri

en ekki formaður bankastjórnar. Ekki hefði verið efnislegur munur á þeim skilningi sem lagður var í hvort heiti um sig og niðurstaðan því orðið sú að halda því síðarnefnda. Þá segir að mikilvægt sé að bankastjórn sé jafnan fullskipuð, þ.e. að skipað sé í lausar stöður án ástæðulauss dráttar. Í athugasemdunum segir enn fremur að ákvæði laga um réttindi og skyldur starfsmanna ríkisins muni áfram gilda um allt það sem varðar bankastjóra Seðlabankans og ekki er sérstaklega ákveðið að hafa með öðrum hætti. Ákvæði laga um réttindi og skyldur starfsmanna ríkisins gildi því meðal annars um brottvikningu bankastjóra.

Í athugasemdum með frumvarpinu segir enn fremur að staða formanns bankastjórnar Seðlabanka Íslands verði sérstakt embætti með lögum og að hlutverk hans sé að vera talsmaður bankans, stýra fundum bankastjórnar og annað sem kann að felast í slíku oddvitahlutverki. Bankastjórn skipti að öðru leyti með sér verkum, þar á meðal hvor hinna bankastjórnanna gegni störfum staðgengils formanns bankastjórnar.

Í 24. grein laganna segir meðal annars að bankastjórn setji starfsreglur sem bankaráð staðfestir um undirbúning, rökstuðning og kynningu ákvarðana sinna í peningamálum. Opinberlega skuli gerð grein fyrir ákvörðunum bankastjórnar í peningamálum og forsendum þeirra. Í athugasemdum við þessa grein sagði að til þess að tryggja að ætíð séu viðhöfð bestu faglegu vinnubrögð við mótn og framkvæmd peningastefnunnar í ljósi ákvæðanna um meginmarkmið stefnunnar samkvæmt 3. grein laganna, þyki rétt að festa í lög ákvæði um að sérstakar starfsreglur gildi um undirbúning, rökstuðning og kynningu ákvarðana bankastjórnar í peningamálum. Starfsreglur þessar verða gerðar opinberar. Hér er til dæmis átt við verkferli sem gilda við undirbúning ákvarðana, við hvaða upplýsingar skuli stuðst og eftir atvikum hvaða embættismenn bankans aðrir en bankastjórar taki þátt í því ferli þótt á endanum sé það bankastjórn sem formlega tekur ákvörðun. Mikilvægt sé einnig að gera skýra grein fyrir ákvörðunum bankastjórnar, sérstaklega þeim sem varða beitingu stjórnstækja bankans í peningamálum. Þær skuli birta opinberlega þannig að skýrt sé á hvaða forsendum þær byggjast og hvað í þeim felst. Með ákvæðum þessarar greinar sé leitast við að tryggja að ákvarðanir bankastjórnar séu ætíð reistar á eins faglegum

grunni og kostur er, að peningastefnan sé gagnsæ og að bankastjórn standi reikningsskil gerða sinna gagnvart stjórnvöldum og almenningi. Tekið var fram að greinin feli ekki í sér kvöð um að bankastjórn skuli birta frásagnir af umræðum á fundum þegar ákvarðanir í peningamálum eru teknar eða afstöðu einstakra bankastjóra.

Þá kom fram í athugasemdunum að í nefndinni sem samdi frumvarpið hefði verið rætt hvort kveða skyldi á um sérstaka peningastefnufund sem í sætu fleiri en bankastjórar og færi með ákvörðunarvald í peningamálum. Niðurstaðan hefði orðið sú að gera það ekki heldur fela bankastjórn ákvörðunarvaldið en jafnframt fela henni að setja starfsreglur um ákvörðunarferli peningamála sem þegar hefur verið lýst.

Í 25. grein laganna er kveðið svo á að bankastjórum og formanni bankastjórnar sé óheimilt að sitja í stjórn stofnana og atvinnufyrirtækja utan bankans eða taka þátt í atvinnurekstri að öðru leyti. Í athugasemdum sagði að ákvæði greinarinnar beri að túlka þröngt þannig að bankastjórar sitji ekki í stjórn stofnana eða atvinnufyrirtækja utan bankans eða taki þátt í atvinnurekstri nema slíkt sé sérstaklega boðið í lögum. Bankastjórn er síðan ætlað að setja reglur um sama efni gagnvart öðrum helstu yfirmönnum bankans og öðrum starfsmönnum.

Bankaráð

Töluverðar breytingar voru gerðar á ákvæðunum um bankaráð. Fjölgað var í bankaráði úr fimm fulltrúum í sjö og í athugasemdum með frumvarpinu sagði að breytingin væri í samræmi við eftirlitshlutverk bankaráðsins. Hún tryggði breiðari samsetningu þess og að fleiri sjónarmið kæmust að við umfjöllun í bankaráði. Í 26. grein laganna er ennfremur kveðið svo á að ekki megi kjósa stjórnendur eða starfsmenn lánastofnana eða annarra fjármálastofnana sem eiga viðskipti við bankann til setu í bankaráði. Þetta ákvæði er nýmæli. Þá er í greininni kveðið svo á að umboð bankaráðs gildi þar til að nýtt bankaráð hefur verið kjörið og er það jafnframt nýmæli. Þá er nýmæli að kjósa skuli bankaráð að loknum kosningum til Alþingis. Í fyrri lögum var bankaráð kosið til fjögurra ára í senn. Að endingu felst í þessari grein það nýmæli að héðan í frá mun bankaráðið sjálft kjósa formann og varaformann úr hópi kjörinna aðalmanna. Hingað til hefur ráðherra skipað formann og varaformann bankaráðsins.

Í 28. grein laganna er nánar lýst hlutverki bankaráðsins. Þar segir að bankaráð hafi eftirlit með því að Seðlabanki Íslands starfi í samræmi við lög sem um starfsemina gilda. Bankastjórn skuli jafnframt upplýsa bankaráð um helstu þætti í stefnu bankans og um reglur sem hann setur. Sem fyrr segir fer þó bankastjórnin með ákvörðunarvald í peningamálum. Að öðru leyti skal bankaráð sinna verkefnum sem talin eru upp í 28. grein laganna (sjá viðauka). Meðal nýjunga sem vert er að nefna er að framvegis ber bankaráði að staðfesta höfuðdrætti í stjórnskipulagi bankans, að staðfesta reglur sem þegar hefur verið getið og bankastjórn setur um undirbúning, rökstuðning og kynningu ákvarðana í peningamálum og að staðfesta árlega rekstraráætlun fyrir Seðlabankann.

Öflun upplýsinga, rannsóknir og skýrslugerð

Í VI. kafla, um öflun upplýsinga, rannsóknir og skýrslugerð er kveðið á um heimildir Seðlabanka Íslands til öflunar upplýsinga frá þeim sem eru í viðskiptum bankans og öðrum sem hann þarf á að halda til hagskýrslugerðar. Í þessum kafla er jafnframt kveðið svo á að Seðlabankinn skuli gera skýrslur og áætlanir um peningamál, greiðslujöfnuð, gengis- og gjaldeyrismál og annað sem hlutverk og stefnu bankans varðar. Í athugasemdum sagði að ekki sé aðeins ætlast til að bankinn sinni þessu hlutverki heldur einnig að hann geri opinberlega grein fyrir stefnu sinni í peningamálum og fyrir þróun peningamála, gengis- og gjaldeyrismála og aðgerðum sínum á þeim sviðum. Þessi kvöð þykir sjálfsögð í seðlabankalöggjöf nú til dags. Vísað var til þess að víða um lönd hafi verið lögð mjög rík áhersla á að auka gagnsæi í opinberri stjórnýslu, ekki síst í mótun og framkvæmd peningastefnu. Ákveðnar leiðbeiningarreglur í þessum efnum hafi verið samþykktar á vettvangi Alþjóðagjaldeyrissjóðsins haustið 1998 og sé fylgst með að seðlabankar aðildarlanda sjóðsins til-einki sér þær í hvívetna. Þá er í þessum kafla ákvæði um skyldu bankans til að stunda hagrannsóknir á sviði peningamála og fjármálakerfis. Slíkar rannsóknir eru mikilvægar meðal annars til að hafa sem best mat á því hvernig stjórnstækjum bankans skuli beitt til að ná markmiði hans um stöðugt verðlag, en það krefst spár um þróun efnahagsmála og þekkingar á því hvernig áhrif aðgerða bankans koma fram í hagkerfinu í tímans rás.

Í athugasemdunum sagði ennfremur að sett sé kvöð á Seðlabankann að standa reikningsskil gerða sinna. Það væri liður í auknum gagnsæiskröfum að seðlabankar geri sem rækilegasta grein fyrir stefnu sinni í peningamálum, forsendum ákvarðana, mati á stöðu og horfum í efnahags- og peningamálum sem lagt er til grundvallar stefnumótun hans og síðast en ekki síst ýmsum þáttum í starfi bankans öðrum en þeim sem snerta endilega peningastefnuna beint. Þessu viðfangsefni sinnir Seðlabanki Íslands nú með útgáfu ársfjórðungsritsins *Peningamála* þar sem hann gerir grein fyrir stefnu sinni, aðgerðum og mati á stöðu og horfum í efnahags- og peningamálum. Í ársskýrslu sinni gerir bankinn svo grein fyrir ýmsum þáttum í starfsemi sinni. Enda þótt þessi háttur hafi þegar verið viðhafður þótti sjálfsagt að löggesta kröfu um upplýsingaskyldu bankans með þeim hætti sem gert var.

Reikningsskil og ráðstöfun hagnaðar

Í kaflanum um reikningsskil og ráðstöfun hagnaðar felast ýmis mikilvæg nýmæli. Í fyrri lögum var kveðið á um greiðslu hluta hagnaðar Seðlabanka Íslands til ríkissjóðs sem skyldi á hverju ári svara til helmings meðalhagnaðar liðinna þriggja ára eftir ákveðnum reiknireglum. Með hliðsjón af því að talið var nauðsynlegt að styrkja eiginfjárstöðu Seðlabankans er kveðið á um það í nýju lögum að árlega skuli fjárhæð sem svarar til tveggja þriðju hluta hagnaðar Seðlabankans á liðnu reikningsári greidd í ríkissjóð. Þó skuli bankinn aðeins greiða þriðjung hagnaðar síns í ríkissjóð ef eigið fé bankans í lok reikningsárs svarar ekki að lágmarki til 2,25% af fjárhæð útlána og innlestrar verðbréfaeignar lána-kerfisins í lok reikningsársins á undan. Miðað við uppgjör reikninga lána-kerfisins í lok ársins 2000 hefði eigið fé bankans átt að vera 36,4 milljarðar króna en það var 21,6 milljarðar króna.

Ástæða þess að greinin var útfærð á þennan hátt var sú að nauðsynlegt þótti að tryggja að Seðlabankinn byggi jafnan yfir ákveðnu lágmarks eigin fé til þess að hafa styrk til þess að gegna hlutverki sínu. Það þurfi meðal annars að vera nægilega mikið til þess að ávöxtun þess geti staðið undir rekstrarkostnaði bankans. Auk rekstrarfjár þarf bankinn á fé að halda til þess að framfylgja markmiðum sínum í verðlagsmálum og að því er varðar fjármála-stöðugleika. Rök hníga til þess að sterk tengsl séu á

milli eiginfjárparfa seðlabanka og þeirrar gengis- og vaxtaáhættu sem hann býr við. Seðlabankinn býr við mikla gengisáhættu vegna eignasamsetningar sinnar auk þess sem hlutfall seðla og myntar af heildareignum bankans er mjög lágt miðað við það sem gerist hjá öðrum seðlabönkum. Í athugasemdum við frumvarpið kom fram að engar algildar reglur eða viðmiðanir séu til um eigið fé seðlabanka. Þó megi fullyrða að vegna smæðar hagkerfisins og sveiflna í umhverfinu þurfi Seðlabanki Íslands að ráða yfir sterkari eiginfjárstöðu en seðlabankar í stærri ríkjum sem ekki sæta sömu sveiflum og verða hér á landi.

Hægt er að efla eigið fé bankans með tvennum hætti, annars vegar með beinu framlagi úr ríkissjóði og hins vegar með því að gera honum kleift að styrkja það á nokkurra ára bili þar til að ákveðnu marki er náð eins og löggin gera ráð fyrir.

Í fyrri lögum var gert ráð fyrir að Seðlabankinn greiddi árlegt framlag til Vísindasjóðs og var það reiknað út eftir ákveðnum reglum sem löggin kváðu á um. Þetta ákvæði hefur nú verið fellt út úr lögum.

Einnig var fellt úr lögum ákvæði um sérstakan ytri endurskoðanda sem ráðherra skyldi skipa. Löggin kveða því aðeins svo á að bankinn skuli endurskoðaður af innri endurskoðanda sem ráðinn er af bankaráði og af ríkisendurskoðun.

Bráðabirgðaákvæði

Sem fyrr segir öðluðust löggin gildi 23. maí 2001. Í ákvæði til bráðabirgða var kveðið svo á að við gildistöku laganna skyldi Alþingi kjósa sjö fulltrúa í bankaráð Seðlabanka Íslands og jafnmarga til vara. Frá sama tíma félli niður umboð þeirra er þá sátu í bankaráðinu. Í öðru bráðabirgðaákvæði var kveðið svo á að bankastjórn Seðlabanka Íslands við gildistöku laganna skyldu halda störfum sínum til loka skipunartíma síns. Ákvæði laganna um skipun bankastjóra skyldi gilda frá og með fyrstu skipun í embætti bankastjóra eftir gildistöku laganna. Við gildistöku laganna skyldi forsætisráðherra skipa formann bankastjórnar úr röðum bankastjóra til sama tíma og skipun hans í embætti bankastjóra varir.

Í niðurlagi almennra athugasemda með frumvarpinu sagði m.a. að breytingarnar sem fælust í því þýddu að meginmarkmið stefnunnar í peningamálum yrði hið sama og víðast annars staðar, hliðstæðar kröfur yrðu gerðar til Seðlabanka Íslands og gerðar væru til annarra seðlabanka um gagnsæi og fagleg

vinnubrögð við mótnun á framkvæmd stefnunnar í peningamálum, bankanum yrði veitt sjálfstæði til að beita tækjum sínum til þess að ná meginmarkmiði laganna og fjárhagslegt sjálfstæði hans ykist við að lokað yrði í lögum fyrir möguleika ríkissjóðs á fjármögnun í Seðlabankanum. Á alþjóðavettvangi hefði mikið verið lagt upp úr þessum atriðum í mati á löggjöf seðlabanka. Að frumvarpinu samþykktu myndu löggin um Seðlabanka Íslands því líta vel út borin saman við mælikvarða sem lagðir hafa verið á slík lög á undanförunum árum eins og nánar er fjallað um hér á eftir.

3. Kjör í bankaráð og skipun formanns bankastjórnar

Í samræmi við ákvæði laganna kaus Alþingi nýtt bankaráð í tengslum við samþykkt frumvarpsins. Kosningu í bankaráð hlutu: Ólafur G. Einarsson fyrrverandi ráðherra og alþingismaður, Þröstur Ólafsson framkvæmdastjóri, Hannes Hólmsteinn Gissurarson prófessor, Jón Sigurðsson framkvæmdastjóri, Sigríður Stefánsdóttir sviðsstjóri, Davíð Aðalsteinsson bóndi og Ragnar Arnalds fyrrverandi ráðherra og alþingismaður. Varamenn voru kosnir: Erna Gísladóttir framkvæmdastjóri, Kristín Sigurðardóttir framkvæmdastjóri, Hilmar Gunnlaugsson lögfræðingur, Finnur Þór Birgisson lögfræðingur, Hörður Zophaníasson fyrrverandi skólastjóri, Leó Löve lögfræðingur og Tryggvi Friðjónsson forstöðumaður. Á fyrsta fundi sínum 21. maí 2001 kaus nýkjörið bankaráð Ólaf G. Einarsson formann og Davíð Aðalsteinsson varaformann.

Með hliðsjón af ákvæðum laganna skipaði forsætisráðherra Birgi Ísleif Gunnarsson formann bankastjórnar Seðlabanka Íslands.

4. Breytt staða Seðlabanka Íslands í alþjóðlegum samanburði

Eins og fram kom í grein Þórarins G. Péturssonar (2000) var Seðlabanki Íslands metinn sem einn ósjálfstæðasti seðlabanki heims í alþjóðlegri samanburðarrannsókn Frys o.fl. (2000) á stöðu 94 seðlabanka víða um heim. Þar kom fram að bankinn lenti í 27. sæti af 28 iðnríkjum að því er þetta varðar og í 74. sæti í hópi allra 94 ríkjanna. Samanburðurinn byggðist á því að veða saman fimm lykilkætti í stöðu

seðlabanka til að móta sjálfstæða og framsýna peningamálastefnu, þ.e. hversu mikla áherslu formleg markmið peningastefnunnar, eins og þau komu fram í lögum bankans, lögðu á verðstöðugleika, hversu stóru hlutverki bankinn hafði að gegna við ákvörðun markmiða og notkun stýritækja sinna, hversu opin aðgangur ríkissjóðs að fjármögnun í seðlabankanum var og hversu langur ráðningartími seðlabankastjóra var.

Í grein Þórarins kom fram að mestu máli skiptir fyrir skilvirka og gagnsæja peningastefnu að seðlabankanum sé sett eitt meginmarkmið og að honum sé síðan veitt fullt svigrúm til að beita stjórnstækjum sínum til að ná þessu markmiði án íhlutunar stjórnvalda. Í samannburðarrannsókninni kom glögglega fram að töluvert vantaði upp á að þetta skilyrði væri uppfyllt í eldri lögum Seðlabanka Íslands. Staða hans innan stjórnkerfisins var því mjög veik í samannburði

við stöðu seðlabanka í öðrum iðnríkjum, og jafnvel þótt víðar væri leitað. Miklar breytingar hafa verið gerðar á löggjöf seðlabanka víða um heim á síðasta áratug og ljóst að löggjöf bankans hafði setið eftir.

Eins og tafla 1 sýnir verður töluverð breyting á stöðu Seðlabankans í alþjóðlegum samannburði með nýjum lögum bankans. Sjálfstæði bankans er orðið sambærilegt við seðlabanka annarra iðnríkja, sérstaklega að því er varðar þá þætti sem skipta máli fyrir framkvæmd peningastefnunnar, þ.e. skýrleika markmiða bankans og sjálfstæði hans til að ná settu markmiði án íhlutunar stjórnvalda.

Markmiðssetning nýju laganna er sambærileg við markmiðssetningu í lögum annarra seðlabanka. Seðlabankinn fær ekki fulla einkunn samkvæmt mati Frys o.fl. þar sem lögin kveða svo á að bankinn skuli stuðla að framgangi efnahagsstefnu ríkisstjórnarinnar telji bankinn það ekki ógna markmiðinu um verð-

Tafla 1 Sjálfstæði seðlabanka víða um heim

	<i>Áhersla á verð- stöðugleika</i>	<i>Markmiðs- sjálfstæði</i>	<i>Tækja- sjálfstæði</i>	<i>Fjár- mögnun ríkissjóðs</i>	<i>Ráðningar- tími bankastjóra</i>	<i>Heildar- sjálfstæði</i>
Bandaríkin	7,5	10,0	10,0	10,0	4,3	9,2
Bretland	7,5	0,0	10,0	10,0	5,7	7,7
Seðlabanki Evrópu (ECB).....	7,5	10,0	10,0	10,0	5,7	9,3
Japan	7,5	10,0	10,0	10,0	5,7	9,3
Iðnríki	7,3	7,1	9,5	9,6	5,7	8,6
Umskiptaríki	8,5	5,9	9,1	7,8	7,0	8,0
Þróunaríki	7,1	5,8	7,1	6,1	5,1	6,5
Danmörk	7,5	5,0	10,0	10,0	10,0	8,8
Finnland	7,5	10,0	10,0	10,0	5,7	9,3
Noregur	0,0	0,0	6,7	10,0	7,1	5,7
Svíþjóð.....	10,0	10,0	10,0	10,0	5,7	9,7
<i>Staða Seðlabanka Íslands fyrir breytingu</i>						
Einkunn.....	5,0	5,0	3,3	10,0	5,7	6,1
Sæti meðal iðnríkja.....	25.-27.	16.-25.	28.	1.-26.	7.-23.	27.
Sæti meðal allra ríkja.....	79.-90.	36.-81.	79.-89.	1.-45.	30.-74.	74.
<i>Staða Seðlabanka Íslands eftir breytingu</i>						
Einkunn.....	7,5	5,0	10,0	10,0	8,6	8,7
Sæti meðal iðnríkja.....	5.-25.	16.-25.	1.-26.	1.-26.	2.-4.	19.
Sæti meðal allra ríkja.....	20.-79.	36.-81.	1.-66.	1.-45.	4.-12.	27.

Taflan sýnir uppfært mat á stöðu Seðlabanka Íslands í samannburði við 93 aðra seðlabanka, samkvæmt rannsókn Frys o.fl. (2000). Rannsókn þeirra miðast við stöðuna síðla árs 1998. Staða aðildarríkja EMU hefur verið uppfærð til samræmis við stöðu evrópska seðlabankans. Hæsta einkunn er 10. Iðnríkin eru 28 talsins en heildarfjöldi ríkja 94.

Heimild: Þórarinn G. Pétursson (2000).

stöðugleika. Þetta fyrirkomulag er þó í fullu samræmi við löggjöf flestra fremstu seðlabanka heimsins eins og sjá má í töflunni.

Eins og áður hefur verið fjallað um er endanlegt markmið peningastefnunnar áfram ákvarðað í sameiningu af ríkisstjórn og Seðlabankanum. Eins og kom fram í grein Þórarins eru veigamikil lýðræðisleg rök fyrir því að halda slíku fyrirkomulagi og því þótti ekki rétt að breyta því.

Eins og áður hefur komið fram er aukið sjálfstæði Seðlabankans til að beita stýritækjum sínum líklega mikilvægasta breyting laganna. Seðlabankinn hefur nú fullt frelsi til að beita vaxtataki sínu án íhlutunar stjórnvalda og er með því kominn í hóp seðlabanka langflestra annarra iðnríkja og annarra ríkja.

Áður hefur verið fjallað um lokun á aðgengi ríkissjóðs að beinni fjármögnun í Seðlabankanum í nýju lögunum. Eins og kom fram í grein Þórarins var einkunn bankans fyrir þennan lið líklega ofmetin í rannsókn Frys o.fl. Í eldri lögum var ekki tekið fyrir þennan aðgang en í gildi var samningur milli fjármálaráðherra og bankans um að ríkissjóður myndi ekki nýta sér þessa heimild. Þennan samning þurfti reglulega að endurnýja og var ekkert sem kom í veg fyrir að honum yrði sagt upp eða ákveðið væri að endurnýja hann ekki. Staða Seðlabankans að því er þetta varðar var því greinilega veikari en samkvæmt núgildandi lögum, þrátt fyrir að einkunn bankans fyrir þennan lið breytist ekki. Því er ljóst að breyting á einkunn bankans í töflu 1 vanmetur raunverulega breytingu á sjálfstæði bankans að því er þetta varðar.

Að lokum má nefna að ráðningartími Seðlabankastjóra er lengdur úr fimm í sjö ár og hækkar bankinn því í einkunn þótt þessi liður vegi tiltölulega lítið í heildareinkunn hans.

Við þessar breytingar hækkar heildareinkunn bankans úr 6,1 í 8,7 og telst hann nú 27. sjálfstæðasti seðlabankinn af þeim 94 sem rannsóknin náði til og er í 19. sæti meðal iðnríkja. Við fyrstu sýn kann að virðast sem enn sé nokkuð í land við að koma bankanum í fremstu röð en hafa verður í huga að þeir liðir sem draga heildareinkunn bankans niður eru liðir sem færð hafa verið rök fyrir að skipti síður máli varðandi það sjálfstæði sem er mikilvægt fyrir árangursríka peningastefnu og ekki er augljóst að væru til bóta fyrir skilvirkni og gagnsæi hennar. Þeir þættir sem skipta mestu máli hafa verið færðir í það horf sem best gerist í umheiminum.

Heimildir

Frumvarp til laga um Seðlabanka Íslands lagt fyrir Alþingi á 126. löggjafarþingi 2000-2001.

Lög um Seðlabanka Íslands nr. 36/2001.

Fry, M., D. Julius, L. Mahadeva, S. Roger og G. Sterne (2000), „Key Issues in the Choice of Monetary Policy Framework“, í bókinni *Monetary Policy Frameworks in a Global Context*, ritstjórar L. Mahadeva og G. Sterne. Routledge, Centre for Central Banking Studies, Englandsbanki.

Þórarinn G. Pétursson (2000), „Nýjar áherslur í starfsemi seðlabanka: Aukið sjálfstæði, gagnsæi og reikningskil gerða“, *Peningamál*, 2000/4, 45-57.

Viðauki:

Lög nr. 36/2001 um Seðlabanka Íslands

I. KAFLI

Staða, markmið og verkefni.

1. gr.

Seðlabanki Íslands er sjálfstæð stofnun í eigu ríkisins. Um stjórn hans fer samkvæmt lög um þessum.

Ríkissjóður ber ábyrgð á öllum skuldbindingum Seðlabankans.

2. gr.

Aðsetur og varnarþing Seðlabanka Íslands er í Reykjavík.

3. gr.

Meginmarkmið Seðlabanka Íslands er að stuðla að stöðugu verðlagi. Með samþykki forsetisráðherra er Seðlabankanum heimilt að lýsa yfir tölulegu markmiði um verðbólgu.

Seðlabankinn skal stuðla að framgangi stefnu ríkisstjórnarinnar í efnahagsmálum, enda telji hann það ekki ganga gegn meginmarkmiði sínu skv. 1. mgr.

4. gr.

Seðlabanki Íslands skal sinna viðfangsefnum sem samrýmast hlutverki hans sem seðla banka, svo sem að varðveita gjaldeyrisvarasjóð og að stuðla að virku og öruggu fjármála kerfi, þ.m.t. greiðslukerfi í landinu og við útlönd.

II. KAFLI

Útgáfa seðla og myntar.

5. gr.

Seðlabanki Íslands hefur einkarétt til þess að gefa út peningaseðla og láta slá og gefa út mynt eða annan gjaldmiðil sem geti gengið manna á milli í stað peningaseðla eða löglegrar myntar.

Seðlar og mynt sem Seðlabankinn gefur út skulu vera lögeyrir til allra greiðslna með fullu ákvæðisverði.

Tilefnismynt sem Seðlabankinn gefur út skal vera

lögeyrir til allra greiðslna með fullu ákvæðisverði. Seðlabankanum er heimilt að ákveða að tilefnismynt sé seld með álagi á ákvæðisverð hennar. Ágóða af sölu tilefnismyntar skal varið til lista, menningar eða vísinda samkvæmt ákvörðun forsætisráðherra.

Forsætisráðherra ákveður að fengnum tillögum Seðlabankans lögum, útlit og fjárhæð seðla þeirra og myntar sem bankinn gefur út og lætur birta auglýsingu um það efni.

III. KAFLI

Innlend viðskipti.

6. gr.

Seðlabanki Íslands tekur við innlánnum frá innlánsstofnunum en til þeirra teljast viðskipta bankar, sparisjóðir, útibú erlendra innlánsstofnana og aðrar stofnanir og félög sem heimilt er lögum samkvæmt að taka við innlánnum frá almenningi til geymslu og ávöxtunar. Honum er einnig heimilt að taka við innlánnum frá öðrum lánastofnunum og fyrirtækjum í verðbréfabjónustu.

Seðlabankinn setur nánari reglur um viðskipti sín samkvæmt þessari grein, þar á meðal hvaða lánastofnunum öðrum en innlánsstofnunum er heimilt að eiga innstæður í bankanum.

7. gr.

Seðlabanki Íslands getur veitt lánastofnunum, sem geta átt innlánsviðskipti við bankann, sbr. 6. gr., lán með kaupum á verðbréfum eða á annan hátt gegn tryggingum sem bankinn metur gildar. Lánsviðskipti þessi geta verið í innlendri eða erlendri mynt. Bankinn setur nánari reglur um viðskipti sín samkvæmt þessari málsgrein.

Þegar sérstaklega stendur á og Seðlabankinn telur þess þörf til að varðveita traust á fjármálakerfi landsins getur hann veitt lánastofnunum í lausafjórðunda ábyrgðir eða önnur lán en um ræðir í 1. mgr. á sérstökum kjörum og gegn öðrum tryggingum en um getur í 1. mgr. eða öðrum skilyrðum sem bankinn setur.

8. gr.

Til að ná markmiðum sínum skv. 3. gr. kaupir Seðlabanki Íslands og selur ríkistryggð verðbréf og önnur trygg innlend verðbréf á verðbréfamarkaði eða í beinum viðskiptum við lánastofnanir.

9. gr.

Seðlabanka Íslands er heimilt að gefa út framseljanleg verðbréf í innlendri eða erlendri mynt til að selja lánastofnunum sem geta átt innlánsviðskipti við hann, sbr. 6. gr.

10. gr.

Seðlabanki Íslands ákveður vexti af innlánum við bankann, af lánum sem hann veitir og af verðbréfum sem hann gefur út.

11. gr.

Seðlabanka Íslands er heimilt að ákveða að lánastofnanir skuli eiga fé á bundnum reikningi í bankanum. Honum er einnig heimilt að ákveða að tiltekinn hluti aukningar innlána eða ráðstöfunarfjár við hverja stofnun skuli bundinn á reikningi í bankanum, enda fari heildar fjárhæð sem viðkomandi stofnun er skylt að eiga í Seðlabankanum ekki fram úr því hámarki sem sett er skv. 1. másl. þessarar málsgreinar. Enn fremur er Seðlabankanum heimilt að ákveða að verðbréfasjóðir skuli eiga fé á bundnum reikningi í bankanum.

Seðlabankinn setur nánari reglur um grundvöll og framkvæmd bindingar samkvæmt þessari grein, þar á meðal til hvaða lánastofnana hún tekur. Í þeim má ákveða að bindihlutfall sé mismunandi eftir eðli lánastofnana og verðbréfasjóða og flokkum innlána og annarra skuld bindinga sem bindingin nær til. Gæta skal jafnræðis við ákvörðun bindiskyldu þannig að hún valdi ekki röskun á samkeppnisstöðu á milli þeirra innlendu fyrirtækja sem sæta innlánsbindingu.

12. gr.

Seðlabanka Íslands er heimilt að setja reglur um lágmark eða meðaltal lauss fjár lána stofnana sem þeim ber ætíð að hafa yfir að ráða í þeim tilgangi að mæta fyrirsjáanlegum og hugsanlegum greiðsluskuldbindingum á tilteknu tímabili, sbr. 4. gr. Í þeim má ákveða að mismunandi ákvæði gildi um einstaka flokka lánastofnana.

13. gr.

Seðlabanka Íslands er heimilt að setja lánastofnunum reglur um gjaldeyrisjöfnuð. Í slíkum jöfnuði skal auk gengisbundinna eigna og skulda telja skuldbindingar og kröfur sem tengdar eru erlendum gjaldmiðlum utan efnahags, svo sem framvirka samninga og valréttarsamninga.

14. gr.

Seðlabanki Íslands annast hvers konar bankþjónustu fyrir ríkissjóð aðra en lánafyrir greiðslu, sbr. 16. gr. Innstæður ríkissjóðs skulu varðveittar á reikningum í Seðlabankanum nema sérstakar aðstæður gefi tilefni til annars.

Seðlabankinn skal vera ríkisstjórn til ráðuneytis um allt sem varðar gjaldeyrismál, þar á meðal erlendar lántökur, og taka að sér framkvæmd í þeim eignum eftir því sem um verður samið.

15. gr.

Stjórnvöld veita Seðlabanka Íslands þær upplýsingar um efnahagsmál almennt og um ríkisfjármál, lántökur og greiðsluáætlanir ríkissjóðs sem nauðsynlegar eru fyrir starfsemi bankans.

16. gr.

Seðlabanka Íslands er óheimilt að veita ríkissjóði, sveitarfélögum og ríkisstofnunum öðrum en lánastofnunum lán.

Verðbréf, sem skráð eru í opinberri kauphöll og gefin eru út af þeim aðilum sem um ræðir í 1. mgr. og Seðlabankinn kaupir á verðbréfamarkaði eða af lánastofnunum til að ná markmiðum sínum í peningamálum, skulu ekki teljast lán samkvæmt ákvæðum þessarar greinar.

17. gr.

Seðlabanki Íslands stundar önnur banka- og verðbréfavíðskipti sem samrýmast hlutverki hans sem seðlabanka. Í því skyni er bankanum meðal annars heimilt að eiga aðild að og hlut í fyrirtækjum og stofnunum á sviði kauphallarstarfsemi, verðbréfaskráningar og greiðslukerfa.

Seðlabankanum er óheimilt að annast viðskipti við einstaklinga og fyrirtæki sem samkvæmt lögum, venju eða eðli máls teljast verkefni annarra. Honum er þó heimilt að annast frumsölu og innlausn verðbréfa sem ríkissjóður hefur gefið út.

IV. KAFLI

Gengismál, gjaldeyrismarkaður og erlend viðskipti.

18. gr.

Seðlabanki Íslands verslar með erlendan gjaldeyri, hefur milligöngu um gjaldeyrisviðskipti og stundar önnur erlend viðskipti sem samrýmast markmiðum og hlutverki bankans.

Að fengnu samþykki forsætisráðherra ákveður Seðlabankinn hvaða stefna skuli gilda um ákvörðun á verðgildi íslensku krónunnar gagnvart erlendum gjaldmiðlum.

Seðlabankinn setur reglur um starfsemi skipulegra gjaldeyrismarkaða eftir því sem kveðið er á um í lögum um gjaldeyrisvæðing. Þegar sérstaklega stendur á getur Seðlabankinn tímabundið takmarkað eða stöðvað viðskipti á skipulegum gjaldeyrismörkuðum.

19. gr.

Hvern virkan dag sem skipulegir gjaldeyrismarkaðir eru almennt starfandi skal Seðlabanki Íslands skrá gengi krónunnar gagnvart helstu gjaldmiðlum. Það gengi skal notað til viðmiðunar í opinberum samningum, dómsmálum og öðrum samningum milli aðila þegar önnur gengisviðmiðun er ekki sérstaklega tiltekin. Enn fremur getur Seðlabankinn ákveðið að skrá gengi krónunnar á þeim dögum sem skipulegir gjaldeyrismarkaðir eru almennt ekki starfandi. Þegar sérstaklega stendur á getur Seðlabankinn tímabundið fellt niður skráningu á gengi krónunnar.

20. gr.

Seðlabanki Íslands varðveitir gjaldeyrisvarasjóð í samræmi við markmið og hlutverk bankans. Bankastjórn setur starfsreglur um varðveislu gjaldeyrisvarasjóðsins sem bankaráð staðfestir, sbr. 28. gr.

Seðlabankanum er heimilt að taka lán til að efla gjaldeyrisvarasjóðinn. Honum er jafn framt heimilt að taka þátt í samstarfi erlendra seðlabanka og alþjóðlegra banka- eða fjármála stofnana um lánveitingar til að efla gjaldeyrisvarasjóð þátttakenda.

21. gr.

Seðlabanki Íslands annast samskipti og viðskipti við alþjóðlegar stofnanir á starfssviði sínu í umboði ríkisstjórnarinnar eða eftir því sem honum er falið með lögum.

Seðlabankinn fer með fjárhagsleg tengsl við Alþjóðagjaldeyrissjóðinn fyrir hönd ríkisins. Forsætisráðherra skipar einn mann og annan til vara til fimm ára í senn til þess að taka sæti í sjóðsráði Alþjóðagjaldeyrissjóðsins.

Seðlabankanum er jafnframt heimilt að eiga aðild að öðrum alþjóðlegum stofnunum, enda samrýmist það hlutverki hans sem seðlabanka.

V. KAFLI

Stjórnskipulag.

22. gr.

Yfirstjórn Seðlabanka Íslands er í höndum forsætisráðherra og bankaráðs svo sem fyrir er mælt í lögum þessum. Stjórn bankans er að öðru leyti í höndum bankastjórnar.

23. gr.

Í bankastjórn Seðlabanka Íslands sitja þrjú bankastjórnar og er einn þeirra formaður bankastjórnar. Bankastjórn ber ábyrgð á rekstri bankans og fer með ákvörðunarvald í öllum málefnum hans sem ekki eru öðrum falin með lögum þessum.

Forsætisráðherra skipar formann bankastjórnar Seðlabankans og aðra bankastjóra til sjö ára í senn. Ekki er skylt að auglýsa þessi embætti laus til umsóknar. Aðeins er heimilt að skipa sama mann bankastjóra tvisvar sinnum. Þó má skipa bankastjóra sem ekki er formaður bankastjórnar og er á síðara skipunartímabili sínu formann bankastjórnar til sjö ára. Um endurskipun gilda ekki ákvæði laga um réttindi og skyldur starfsmanna ríkisins.

Forfallist bankastjóri þannig að bankastjórn sé ekki fullskipuð getur forsætisráðherra sett bankastjóra tímabundið í stað hans.

Undirskrift tveggja bankastjóra Seðlabankans þarf til þess að skuldbinda bankann. Þó er bankastjórn heimilt að veita tilteknum starfsmönnum umboð til þess að skuldbinda bankann með undirskrift sinni í tilteknum málefnum samkvæmt reglum sem hún setur og staðfestar skulu af bankaráði, sbr. 28. gr.

24. gr.

Formaður bankastjórnar Seðlabanka Íslands er talsmaður bankans og kemur fram fyrir hönd bankastjórnar. Bankastjórn skiptir að öðru leyti með sér verkum, sbr. ákvæði 1. mgr. 23. gr., þ.m.t. hver skuli

vera staðgengill formanns bankastjórnar í fjarveru hans.

Formaður bankastjórnar Seðlabankans kallar bankastjórn saman til fundar. Ávallt skal boðað til fundar þegar annar hinna bankastjórnanna óskar. Fundurinn er ályktunarhæfur ef meiri hluti bankastjórnar situr hann. Afl atkvæða ræður úrslitum við afgreiðslu mála. Falli atkvæði jafnt ræður atkvæði formanns bankastjórnar.

Ákvarðanir bankastjórnar skulu skráðar og áritaðar af bankastjórn. Bankastjórn setur starfsreglur sem bankaráð staðfestir um undirbúning, rökstuðning og kynningu ákvarðana sinna í peningamálum. Opinberlega skal gerð grein fyrir ákvörðunum bankastjórnar í peningamálum og forsendum þeirra.

25. gr.

Bankastjórn Seðlabanka Íslands er óheimilt að sitja í stjórnnum stofnana og atvinnufyrirtækja utan bankans eða taka þátt í atvinnurekstri að öðru leyti nema slíkt sé boðið í lögum eða um sé að ræða stofnun eða atvinnufyrirtæki sem bankinn á aðild að. Rísi ágreiningur um ákvæði þessarar greinar gagnvart bankastjórn skal ráðherra skera úr. Með samþykki bankaráðs setur bankastjórn reglur um þátttöku annarra starfsmanna í stjórnnum stofnana og atvinnufyrirtækja utan bankans, sbr. 28. gr.

26. gr.

Kjósa skal bankaráð Seðlabanka Íslands að loknum kosningum til Alþingis. Bankaráð skipa sjö fulltrúar kjörnir hlutbundinni kosningu af Alþingi ásamt jafnmörgum til vara. Eigi má kjósa stjórnendur eða starfsmenn lánastofnana eða annarra fjármálastofnana sem eiga viðskipti við bankann til setu í bankaráði. Umboð bankaráðs gildir þar til nýtt bankaráð hefur verið kjorið. Láti bankaráðsmaður af störfum tekur varamaður sæti hans þar til Alþingi hefur kosið nýjan aðalmann til loka kjörtímabils bankaráðsins.

Bankaráð velur formann og varaformann úr eigin röðum. Ráðherra ákveður þóknun bankaráðs sem greidd er af Seðlabankanum.

27. gr.

Formaður bankaráðs Seðlabanka Íslands kallar bankaráð saman til fundar. Ætíð skal þó halda bankaráðsfund þegar tveir bankaráðsmenn óska þess. Fundur bankaráðs er ályktunarhæfur ef meiri hluti

bankaráðs situr fund. Afl atkvæða ræður úrslitum við afgreiðslu mála. Falli atkvæði jafnt ræður atkvæði formanns. Á fundum bankaráðs skal halda gerðabók.

Bankastjórnar sitja fundi bankaráðs og taka þátt í umræðum. Þeir skulu þó víkja af fundi ef bankaráð ákveður.

28. gr.

Bankaráð hefur eftirlit með því að Seðlabanki Íslands starfi í samræmi við lög sem um starfsemina gilda. Bankastjórn skal jafnan upplýsa bankaráð um helstu þætti í stefnu bankans og um reglur sem hann setur. Að öðru leyti skal bankaráð sérstaklega sinna eftirtöldum verkefnum:

- a. Staðfesta tillögur bankastjórnar um höfuðþætti í stjórnskipulagi bankans.
- b. Ákveða laun og önnur starfskjör bankastjóra, þ.m.t. rétt til biðlauna og eftirlauna og önnur atriði sem varða fjárhagslega hagsmuni þeirra.
- c. Hafa umsjón með innri endurskoðun við bankann og ráða aðalendurskoðanda.
- d. Staðfesta starfsreglur sem bankastjórn setur um undirbúning, rökstuðning og kynningu ákvarðana í peningamálum, sbr. 24. gr.
- e. Staðfesta reglur sem bankastjórn setur um umboð starfsmanna bankans til þess að skuldbinda bankann, sbr. 23. gr.
- f. Staðfesta kjarasamninga við starfsmenn bankans, fjalla um reglur um lífeyrissjóð þeirra og staðfesta skipun fulltrúa í stjórn hans þegar svo ber undir.
- g. Staðfesta tillögu Seðlabankans til forsætisráðherra um reglur um reikningsskil og ársreikning bankans, sbr. 32. gr.
- h. Veita forsætisráðherra umsögn um reglugerð um framkvæmd einstakra þátta laga þessara þegar svo ber undir, sbr. 39. gr.
- i. Staðfesta ársreikning bankans, sbr. 32. gr.
- j. Staðfesta áætlun um rekstrarkostnað bankans sem bankastjórn leggur fram í upphafi hvers starfsárs.
- k. Hafa eftirlit með eignum og rekstri bankans og staðfesta ákvarðanir um meiri háttar fjárfestingar.
- l. Staðfesta reglur sem bankastjórn setur um viðurlög í formi dagsekta, sbr. 37. gr.
- m. Staðfesta reglur sem bankastjórn setur um heimild starfsmanna bankans til setu í stjórnnum stofnana og atvinnufyrirtækja utan bankans, sbr. 25. gr.

n. Staðfesta starfsreglur sem bankastjórn setur um varðveislu gjaldeyrisfordans, sbr. 20. gr.

VI. KAFLI

Öflun upplýsinga, rannsóknir og skýrslugerð.

29. gr.

Til þess að sinna hlutverki sínu skv. 3. og 4. gr. getur Seðlabanki Íslands milliliðalaust aflað upplýsinga frá þeim sem eru í viðskiptum við bankann skv. 6. gr., sbr. 7. gr., auk fyrirtækja í greiðslumiðlun og annarra fyrirtækja eða aðila sem lúta opinberu eftirliti með starfsemi sinni, sbr. lög um opinbert eftirlit með fjármálastarfsemi.

Skylt skal öllum að láta Seðlabankanum í té þær upplýsingar sem hann þarf á að halda til hagskýrslugerðar að viðlögðum viðurlögum skv. 37. gr.

30. gr.

Seðlabanki Íslands gerir skýrslur og áætlanir um peningamál, greiðslujöfnuð, gengis- og gjaldeyris- mál og annað sem hlutverk og stefnu bankans varðar. Seðlabankinn skal eigi sjaldnar en ársfjórðungslega gera opinberlega grein fyrir stefnu sinni í peningamálum og fyrir þróun peningamála, gengis- og gjaldeyris- málum og aðgerðum sínum á þeim sviðum. Þá skal Seðlabankinn gefa út ársskýrslu þar sem hann gerir ítarlega grein fyrir starfsemi sinni.

31. gr.

Seðlabanki Íslands stundar hagrannsóknir sem lúta að viðfangsefnum bankans á sviði peningamála og fjármálakerfis. Jafnframt er bankanum heimilt að stuðla að rannsóknum annarra á þessum sviðum.

VII. KAFLI

Reikningsskil og ráðstöfun hagnaðar.

32. gr.

Reikningsár Seðlabanka Íslands er almanaksárið. Fyrir hvert reikningsár skal gera árs reikning og skal gerð hans lokið innan þriggja mánaða frá lokum reikningsárs. Um gerð ársreiknings fer eftir lögum, reglum og góðri reikningsskilavenju.

Forsætisráðherra setur nánari reglur um reikningsskil og ársreikning að fengnum tillögum Seðlabankans, sbr. 28. gr.

33. gr.

Innri endurskoðun í Seðlabanka Íslands er í höndum aðalendurskoðanda, sbr. 28. gr. Auk þess skal Ríkisendurskoðun annast endurskoðun hjá Seðlabankanum.

Að lokinni endurskoðun á ársreikningi bankans skal hann undirritaður af bankastjórn og staðfestur af bankaráði, sbr. 28. gr. Hafi bankaráðsmaður fram að færa athugasemdir við ársreikning skal hann undirritaður með fyrirvara og koma skal fram hvers eðlis fyrirvarinn er.

Endurskoðaður reikningur skal lagður fyrir forsætisráðherra til áritunar eigi síðar en þremur mánuðum eftir lok reikningsárs.

Ársreikning Seðlabankans skal birta í ársskýrslu bankans, sbr. 30. gr. Enn fremur skal bankinn birta mánaðarlegt efnahagsyfirlit.

34. gr.

Árlega skal fjárhæð sem svarar til tveggja þriðju hluta hagnaðar Seðlabanka Íslands á liðnu reikningsári greidd í ríkissjóð. Greiðsla fer fram eigi síðar en 1. júní ár hvert.

Þrátt fyrir ákvæði 1. mgr. skal Seðlabankinn aðeins greiða þriðjung hagnaðar síns í ríkissjóð ef eigið fé bankans í lok reikningsárs svarar ekki að lágmarki til 2,25% af fjárhæð útlána og innlendrar verðbréfaeignar lánakerfisins í lok reikningsársins á undan.

VIII. KAFLI

Ýmis ákvæði.

35. gr.

Bankaráðsmenn, bankastjórar og aðrir starfsmenn Seðlabanka Íslands eru bundnir þagnar skyldu um allt það sem varðar hagi viðskiptamanna bankans og málefni bankans sjálfs, svo og um önnur atriði sem þeir fá vitneskju um í starfi sínu og leynt skulu fara samkvæmt lögum eða eðli máls, nema dómari úrskurði að upplýsingar sé skylt að veita fyrir dómi eða til lögreglu eða skylt sé að veita upplýsingar lögum samkvæmt. Þagnarskyldan helst þótt látið sé af starfi.

Bankaráðsmönnum, bankastjórum og öðrum starfsmönnum Seðlabankans er óheimilt að nýta sér trúnaðarupplýsingar, sem þeir komast yfir vegna starfs síns í bankanum, í þeim tilgangi að hagnast eða forðast fjárhagslegt tjón í viðskiptum.

Þrátt fyrir ákvæði 1. mgr. er Seðlabankanum heimilt að eiga gagnkvæm upplýsingaskipti við opinbera aðila erlendis um atriði sem lög þessi taka til að því tilskildu að sá sem óskar upplýsinga sé háður samsvarandi þagnarskyldu.

Seðlabanki Íslands skal veita Fjármálaeftirlitinu allar upplýsingar sem bankinn býr yfir og nýttast kunna í starfsemi Fjármálaeftirlitsins. Upplýsingar sem veittar eru samkvæmt þessari grein eru háðar þagnarskyldu samkvæmt lögum þessum og lögum um opinbert eftirlit með fjármálastarfsemi. Seðlabankinn og Fjármálaeftirlitið skulu gera með sér samstarfssamning þar sem m.a. er kveðið nánar á um samskipti stofnananna.

36. gr.

Seðlabanki Íslands er undanþeginn tekju- og eignarskatti samkvæmt lögum um tekju- og eignarskatt eins og þau eru á hverjum tíma.

Hvers konar skuldbindingar, sem gefnar eru út af bankanum og í nafni hans, svo og skuldbindingar sem veita bankanum handveðsrétt, arðmiðar af skuldabréfum bankans og framsöl þeirra skulu undanþegin stimpilgjaldi.

37. gr.

Fyrir brot á lögum þessum skal refsá með sektum eða fangelsi liggja ekki þyngri refsing við broti samkvæmt öðrum lögum. Tilraun og hlutdeild í brotum á lögum þessum er refsiverð eftir því sem segir í almennum hegningarlögum.

Seðlabanka Íslands er heimilt að beita lánastofnanir og verðbréfasjóði viðurlögum í formi dagsekta sem ákveðnar eru samkvæmt reglum sem settar eru af bankastjórn með samþykki bankaráðs, sbr. 28. gr., hlíti þær ekki reglum bankans um bindiskyldu, laust fé og gjaldeyris jöfnuð. Dagsektir sem ákveðnar eru samkvæmt þessari grein má innheimta með aðför að lögum. Reglur um viðurlög skulu kynntar Fjármálaeftirlitinu og þeim stofnunum sem þær taka til. Ákvörðun um að beita dagsektum má kæra til ráðherra. Innheimt viðurlög samkvæmt þessari grein skulu renna að $\frac{3}{4}$ hlutum til ríkissjóðs og skulu þau greidd 1. júní ár hvert fyrir næstliðið ár.

Seðlabankanum er heimilt að beita þá aðila viðurlögum í formi dagsekta sem vanrækja að veita bank-

anum upplýsingar, sem hann á rétt á samkvæmt lögum þessum, eða veita bankanum vísitandi rangar upplýsingar. Bankastjórn setur reglur um þessi viðurlög sem skulu staðfestar af bankaráði.

38. gr.

Seðlabanka Íslands er heimilt að setja reglur um viðfangsefni sín samkvæmt lögum þessum eftir því sem ástæða verður talin til. Seðlabankinn birtir reglur sem hann setur samkvæmt lögum þessum þannig að þær séu aðgengilegar almenningi.

IX. KAFLI

Gildistaka o.fl.

39. gr.

Forsætisráðherra getur, að fengnu álitu bankaráðs, sett með reglugerð nánari ákvæði um framkvæmd einstakra ákvæða laga þessara.

40. gr.

Lög þessi öðlast gildi nú þegar. Um leið falla úr gildi lög nr. 36/1986, um Seðlabanka Íslands, með áorðnum breytingum. Ákvæði 5. gr. laga nr. 54/1974 um þátttöku Seðlabanka Íslands í greiðslu kostnaðar af starfsemi Þjóðhagsstofnunar fellur úr gildi 1. janúar 2002. Framlag Seðlabanka Íslands í Vísindasjóð greiðist í síðasta skipti á árinu 2001.

Ákvæði til bráðabirgða.

I.

Við gildistöku laga þessara kýs Alþingi sjö fulltrúa í bankaráð Seðlabanka Íslands og jafnmarga til vara. Frá sama tíma fellur niður umboð þeirra er þá sitja í bankaráðinu.

II.

Bankastjórar Seðlabanka Íslands við gildistöku laga þessara halda störfum sínum til loka skipunartíma síns. Ákvæði 2. mgr. 23. gr. um skipun bankastjóra gildir frá og með fyrstu skipun í embætti bankastjóra eftir gildistöku laganna. Við gildistöku laganna skipar forsætisráðherra formann bankastjórnar úr röðum bankastjóra til sama tíma og skipun hans í embætti bankastjóra varir.